

AANBEVELINGEN
P.C. HOOFTPRIJS
PROZA



FRIESTALIGE SCHRIJVERS

Introductie

Een goede roman nodigt uit tot doorlezen, tot ontdekken, tot nadenken, over wat er op de volgende bladzijde, voorbij de horizon, over het bruggetje te zien en te beleven valt. Wegdromen of worden weggevoerd in een boek is wel het meest waardevolle tijdverdrijf van vandaag de dag, en we doen het veel te weinig. De haast van de dag slokt ons op en aan lezen komen we amper meer toe. Toch worden er elk jaar weer prachtige boeken uitgegeven, en met recht wordt om de paar jaar een auteur in het zonnetje gezet voor zijn of haar oeuvre en bijdrage aan de literatuur in ons land.

In deze brochure willen wij, als bestuur van *It Skriuwersbûn*, graag twee in het Fries en ook Nederlands publicerende schrijvers voorstellen, die naar onze mening de aandacht van de jury van de P.C. Hooftprijs verdienen.

In het volledige Nederlandse taalgebied – en ook daarbuiten, dankzij vertalingen naar het Engels en Duits – hebben beide hun sporen reeds ruim verdiend en worden zij graag en veel gelezen. Zij hebben talloze schrijvers geïnspireerd om de pen op te pakken en ook in het Fries hun dromen, verhalen en gevoelens op papier te zetten.

Toch lijkt het ondanks de populariteit van deze twee topschrijvers alsof wat in Fryslân geschreven wordt, in Fryslân blijft... en dat is jammer. We delen onze literaire pareltjes graag met de wereld. Met deze brochure hopen wij dat deze korte kennismaking of herontdekking de nieuwsgierigheid prikkelt om ook eens andere in het Fries publicerende schrijvers op te pakken en te lezen.

Namens It Skriuwersbûn,

Willem Verf
Sjieuwe Borger
Jan-Hendrik Woudstra
Ammerins Moss-de Boer

Deze brochure is samengesteld door Martsje de Jong, mei 2024



Durk van der Ploeg

‘Een schrijver die zichzelf met iedere roman opnieuw uitvindt en geen moment de indruk wekt een oude man te zijn,’ zo werd de oudste nog productieve schrijver van Fryslân, Durk van der Ploeg (Hoogkarspel, 06-09-1930) in juni 2022, vlak na het verschijnen van zijn meest recente roman *In fauna fan ingels*, getypeerd op Omrop Fryslân.

In zeventig jaar tijd leverde Van der Ploeg negenendertig publicaties in boekvorm af: zesentwintig romans, vier novellen, twee verhalenbundels en zeven poëziebundels. Waren zijn vroegste romans ronduit satirisch, vanaf *De jacht* (1988) brengt de auteur meer dramatisch conflict in zijn stof en wordt de sociale en historische context breder uitgebeeld. Zijn hoofdfiguren worden gevarieerder en sterker, maar het blijven tragische helden.

Van der Ploeg schrijft psychologische romans, waarin de karakters tot in de finesses worden blootgelegd. De hoofdfiguren zijn vaak mensen die het leven bijna of helemaal niet aankunnen. Levenslange *Einzelgängers* die naarmate ze ouder worden steeds verder afdrijven naar de marge van de maatschappij. Ze zoeken het geluk, de vrijheid en de vervulling, maar meer dan eens worden ze gedreven naar afsterven en ondergang, omdat ze de last van hun leven – de pijn, het trauma, de angst, de schuld – niet kunnen dragen.

Het noordoosten van Fryslân – de streek waar de schrijver opgroeide – en het Wad vormen vaak de achtergrond van zijn werk. De stank van de vellenbloterij, de desolaatheid van het Wad, het drassige buitendijkse land: zonder een moment sentimenteel te worden, weet Van der Ploeg als geen ander de sfeer van het eenzame landschap voelbaar te maken.

Foarby it Boarkumer fjoer (2002) is Van der Ploegs bestverkochte roman (5 drukken, circa 5000 exemplaren, wat omgerekend naar aantallen in Nederlandse verhoudingen neerkomt op circa 250.000 exemplaren). De op historische feiten gebaseerde roman vertelt het verhaal van de ondergang van de vissersvloot van Peazens-Moddergat in 1883 en tegelijk de tragische ambitie van hoofdfiguur Botte Vaderloos om in de visserij een bestaan op te bouwen.

In 2011 werd Durk van der Ploeg de Gysbert Japicxpriis toegekend voor zijn totale prozaïsche oeuvre. Met maar liefst 21 Rely Jorritsmaprijzen is hij absolute recordhouder in schrijvend Fryslân, reden voor hem om al in 1987 te besluiten niet meer aan deze anonieme schrijfwedstrijd mee te doen. In 2020 werd Van der Ploeg voor zijn werk en betekenis voor de Friese literatuur, als eerste en tot nu toe enige, benoemd tot erelid van *It Skriuwersbûn* (de bond van Friese schrijvers).

Fragment uit 'In fauna fan Ingels'

Mijn toestand toen ik de laatste keer in een ggz-instelling werd opgenomen staat me nog haarscherp bij. Met een hoofd vol trieste gedachten zat ik soms zomaar een uur bij het raam van mijn kamer naar een winterkale boom te staren, op zoek naar een tak waar ik een touw overheen kon gooien om er een eind aan te maken, zoals een stem me opdroeg. Een stem waartegen ik me niet durfde te verzetten en die me langzaamaan inpalmde toen hij me influisterde: Dood-zijn is je verlossing. Je zult voor altijd vrij zijn van stigma's, waanideeën, DSM-labels en de hele rataplan aan diagnoses die door de jaren heen op je geplakt zijn. Ook toen ik andere medicijnen kreeg veranderde er niet veel. Ik staarde maar naar de bomen, want ander uitzicht was er niet. Ze hebben me verschillende keren naar de isoleercel gebracht. Wat ik me daar nog van herinner is het streepje licht onder de deur dat leek op het streepje dat ik vroeger zag onder de deur naar het kleine zoldertje als het lampje boven het valluik en de ladder brandde. Dat smalle streepje licht gaf hoop zolang ik het kon zien, en wanhoop zodra het was verdwenen, en ik in het donker om me heen tastte naar... Ja, waar greep ik naar? De duisternis, een muur. Mijn scheurhemd een gevangenis waarin ik me nauwelijks kon bewegen. Om een uitweg te vinden, reikte ik met mijn hand naar wat er niet was, wat niet bestond. Als ik in mijn kamer was, stond ik als een plant voor het raam en wachtte zoals de twee leeglopers Vladimir en Estragon in Wachten op Godot van Samuel Beckett dat ik in de derde klas van het gymnasium las en dat me heel erg aansprak, zonder te beseffen dat het daarin beschreven zinloze wachten ook mijn voorland zou worden. Soms brengt een omstandigheid iets in herinnering dat profetisch blijkt te zijn. Als ik daar zo voor het raam zat naar het niets te staren zag ik Vladimir staan.

Overzicht verschenen proza

Romans

- 1968 In man en in minske
- 1972 De snoekebek
- 1974 Een vers graf
- 1976 It libbet mar amper
- 1977 De Amerikaen
- 1984 De dei lûkt nei de jûn
- 1988 De Jacht
- 1994 It wrede foarjier
- 1995 It lekken oer de spegel
- 1995 Reis nei de Kalkman
- 1996 In bit yn 't iis
- 1998 Skepsels fan God
- 2000 It wurk fan 'e duvel
- 2002 Foarby it Boarkumer fjoer
- 2004 Sykjend nei it lêste hûs
- 2005 De Iishilligen
- 2006 De hûnsdagen
- 2007 It himelsk oerwurk
- 2009 In beferzen mar
- 2010 De kjeld fan it noarden
- 2011 De oarloch fan Durk van der Ploeg (Heruitgave van It wrede foarjier, Reis nei de Kalkman en It lekken oer de spegel in een band)
- 2012 De Belvédère
- 2015 Oer Atlantyske djipten
- 2016 De lêste floed
- 2019 Wek yn 'e rivier
- 2021 Wet fan de eleminten
- 2022 In fauna fan ingels

Vertalingen

- 2016 Flucht ins Watt (Reis nei de Kalkman, vert. Jantsje Post, Schardt Verlag, Oldenburg, Duitsland)
- 2019 Het ebben van de laatste vloed (De lêste floed, Het Nieuwe Kanaal)

Novellen

- 1984 De winter komt
1993 Bertegrûn
2003 De sniewinter (Fries boekenweekgeschenk)
2020 En it hie sa moai wêze kinnen (drie eerder verschenen novellen ter gelegenheid van Van der Ploegs 90ste verjaardag)

Verhalenbundels

- 1996 Gjin plak op ierde
2001 Under de seespegel

Prijzen

Rely Jorritsmapriis: 1957, 1958, 1960, 1962, 1965, 1967, 1968, 1969 (2x), 1970, 1971, 1972, 1973, 1976 (2x), 1977 (2X), 1984, 1986, 1987

Provinciale Essayprijs: 1997

Gysbert Japicxpriis: 2011

Waardering

‘Het werk van Van der Ploeg krijgt grote kracht als hij zijn hoofdfiguren dicht op de huid zit. Topwerk leverde hij af met de novellen Bertegrûn en De winter komt.’

(Jabik Veenbaas, *Zolang de wind van de wolken waait*, 2006)

‘Zonder gebruik te maken van veel literaire trucs en al helemaal niet van hoogdravende lyriek, weet de schrijver een soort spanning op te roepen die de lezer meeneemt. Je wordt meegesleept in de ellende die de hoofdpersonen meestal zelf over zich afroepen, omdat ze niet opgewassen zijn tegen wat in de maatschappij moet of hoort.’

(Jelle van der Meulen, www.frieseliteratuur.nl)

‘Van der Ploeg is een meesterverteller, die zowel het actuele als het historische verhaal op een unieke wijze tot ons brengt. Zijn taal is puntgaaf en rijk aan idioom.’

(Verslag adviescommissie, Gysbert Japicxpriis, 2011)



Hylke Speerstra

‘Een verhalenverteller pur sang, een chroniqueur, (literair) journalist, vernieuwer van het Fries, een romanticus en een inspirator,’ zo sprak Commissaris van de Koning Arno Brok bij het uitreiken van de Fryske Anjer aan Hylke Speerstra. Het verwonderde hem dat Speerstra nooit een Friese literaire prijs was toegekend. Brok besloot zijn rede met ‘Hylke Speerstra is een van de iconen van Friesland’.

Zijn boeken mogen dan romantisch zijn, ze zijn ook kraakhelder. De oerpolder (2006) is bijvoorbeeld een bijna documentaire-achtige historische roman. De heilige wet in de literatuur is toch dat verhalen pas diepgang hebben als ze over wanhoop en ellende gaan en een beetje duister zijn. Dat is in de ogen van de schrijver een vergissing: een sloot met troebel water is meestal minder diep dan een heldere.

Hylke Speerstra (1936) is de meest gelezen schrijver in Friesland en tevens ambassadeur van de Friese literatuur buiten Friesland. Voor de uitgave van zijn laatste boek Testamint fan de siel (Testament van de ziel) stonden midden in coronatijd in de enorme boekenhal van uitgever Steven Sterk in Gorredijk ruim driehonderd mensen in de rij om een gesigneerd exemplaar te bemachtigen.

Hylke Speerstra (1936) was onder meer hoofdredacteur van de Leeuwarder Courant. Zijn literaire debuut maakte hij in 1968, met de verhalenbundel Heil om seil, waarin vijfentwintig schippers vertelden van hun harde en onafhankelijke bestaan. Deze bundel werd in 1970 in het Nederlands uitgegeven onder de titel Met de klotten voor het blok en nog weer vijf jaar later als Kop in de wind. Het bleek de opmaat naar een lange reeks van boeken waarin Speerstra – met zijn neus voor verhalen – journalistieke feiten literair weergeeft, daarbij geïnspireerd door grote schrijvers als Truman Capote, Ernest Hemingway en John Steinbeck. Speerstra’s werk kenmerkt zich door een meeslepende vertelstijl, waarbij hij de alledaagse werkelijkheid zo dichtbij brengt, dat het je naar de strot schrijft, een stilist met een schier oneindige woordenschat, die je zelfs op een bloedhete zomerdag kan laten geloven dat er sterk ijs ligt.

In de jaren die volgden verschenen onder andere *De koude erfenis*, *De voorbije vloot* en *Het wrede paradijs*, boeken waarin de geschiedenis van Nederland op indrukwekkende en persoonlijke manier over het voetlicht worden gebracht. Het werden stuk voor stuk bestsellers, waarvan zowel in het Fries als in het Nederlands vele tienduizenden exemplaren over de toonbank gingen. Van *Op klompen troch de Dessa* (2011, in 2015 in het Nederlands verschenen als *Op klompen door de Dessa*), waarin voormalige Indiëgangsters hun relaas deden, werd zelfs een theatervoorstelling gemaakt.

Twee van Speerstra's boeken werden vertaald in het Engels: *Cruel Paradise – Life stories of Dutch emigrants* (*It wrede paradys / Het wrede paradijs*) en *The comfort bird* (*De treastfûgel / De troostvogel*).

Fragment uit 'Testament van de ziel'

Er zijn van die momenten die in je geheugen blijven plakken als een piketpaal in de vette klei. Zo ook wat er gebeurde op dinsdag 28 mei 1940. Het was me weer gelukt om in mijn dooie eentje in drie uur tijd het melken en het voeren klaar te krijgen. Vader was de avond tevoren om zeven uur opgehaald door een taxi uit Leeuwarden en ik ging ervan uit dat hij diep in de nacht was thuisgekomen en dus nog sliep.

Het was zeven uur geweest, in een baaierd van zonlicht lag de geloste praam roerloos tegen de wal, me uitnodigend om aan de helmstok te gaan zitten. Geen rimpel op het wateroppervlak, geluiden die zó ver droegen dat een kilometer verderop het plonzen van de kloet van Doede Fisker duidelijk te horen was. Doede was klaar met het lichten van de fuiken, had zijn zegeningen geteld, en neuriede samen met de weidevogels een lied. Ik had in geen tijden gehuild, maar nu moest ik eraan geloven. Op m'n knieën weggedoken in de praam begon ik te janken tot ik geen gevoel meer overhad.

Het was op dat moment dat tante Minke door de schuurdeur het achtererf betrad en me wenkte: 'Je bent al klaar, zie ik. De boterham staat voor je klaar.' Achter haar aan liep ik door de donkere schuur. 'Die vader van jou is gisteren door een Leeuwarder taxi opgehaald,' zei ze, 'en vannacht niet thuisgekomen.'

Leeggehuild liep ik met haar mee naar het ziekenkamertje. Moeder lag niet meer met haar hoofd van me afgewend, wat ik zag waren de dood en de vrede. Als verdoofd stond ik daar, opgeschrikt door de harde stem van tante Minke: 'Toen ik rond een uur of zes was aangekleed en hier kwam was ze nog warm.' Ik besepte nog niet dat tante Minke mij toen al had moeten roepen, maar het werk ging natuurlijk voor.

Later die ochtend kwam de dokter uit Akkrum om moeders dood vast te stellen. Soort zoekt soort: ook hij stond aan de Duitse kant. Ik wilde hem vragen of hij wist waar vader uithing, maar hij was alweer vertrokken.

De oude Epke Radersma, voorzitter van begrafenisonderneming De Laatste Eer, verscheen in de kamer. Mijn tante gedroeg zich als een resolute nabestaande, die wist van alle rituelen. Zo moest ik, vond ze, maar snel wat in m'n maag zien te krijgen, en ze wou graag dat ik me netjes zou aankleden, om zo de dood van moeder aan te zeggen bij een rijtje burens aan weerszijden van de stelp, en daarna ook nog bij de Vliegers en meester Berger. 'En ja, Jabik de timmerman. Je weet maar nooit of hij wel een kist heeft staan.'

Moest ik leed gaan uitventen? Nee, omzeggen heette dat. In verwarring liep ik door de schuur, ik schrok toen ik vaders fiets zag staan. O nee, hij was gisteren immers per taxi vertrokken. Moeder was dood en hij was er niet. Straks moest ik bij mensen aan de deur 'folluk' roepen, even wachten en dan vertellen hoe het er bij ons voorstond.

Overzicht verschenen proza

Romans

- 1980 Yn de boer syn tiid
- 1981 De blikken bruiloft
- 2013 De treastfûgel (*2de, uitgebreide editie*)
- 2021 Testamint fan de siel

Verhalenbundels

- 1968 Heil om seil – skippersferhalen
- 1970 Zo voer ik eens – schippersverhalen
- 1973 De laatste echte schippers – binnenvaart onder zeil
- 1975 Bij nacht en ontij – slepers, bergers, baggeraars
- 1975 Schippers van de zee – de laatste kustvaarders onder zeil
- 1978 Neaken en bleat foar de dokter
- 1983 Kening op sokken
- 1984 Op redens oer
- 1987 De bêste Fryske ferhalen
- 1996 Simmerlân
- 1998 De koude erfenis
- 1999 It wrede paradys
- 2001 De voorbije vloot – verhalen en herinneringen van de laatste echte schippers
- 2006 De oerpolder
- 2009 De koude kruistocht
- 2009 Liefde op de smalle ijzers (heruitgave De koude erfenis, met vier nieuwe verhalen)
- 2010 It wrede paradys – It ferfolch
- 2014 Op klompen troch de dessa
- 2021 De stem van het water (Gebundelde en uitgebreide uitgave van Kop in de wind, De laatste echte schippers, Schippers van de zee en Bij nacht en ontij)

Novelle

- 2011 De treastfûgel (cadeauboek Moanne fan it Fryske Boek)

Vertalingen

- 1970 Met de kloten voor het blok: schippersverhalen (Heil om seil, later: Kop in de wind)
- 1982 Bloot voor de dokter (Neaken en bleat foar de dokter)
- 1992 Helden van de armoe – schaatsverhalen (Op redens oer)
- 2000 Het wrede paradijs – het levensverhaal van de emigrant (It wrede paradys)
- 2001 De koude erfenis (De kâlde erfenis – in winterreis troch Fryslân)
- 2005 Cruel paradise: life stories of Dutch emigrants (It wrede paradys, (Mokeham Publishing Inc., Oakville, Canada))
- 2007 De oerpolder – het boerenleven achter de dijken (De oerpolder)
- 2008 IJsliefde – Schaatsverhalen. (tweede vertaling van Op redens oer)
- 2009 De kâlde krústocht (De koude kruistocht)
- 2013 De troostvogel (Vertaling en uitbreiding van De treastfûgel)
- 2015 Op klompen door de dessa
- 2017 The comfort bird (De treastfûgel, Mokeham Publishing Inc., Oakville, Canada)
- 2021 De stem van het water
- 2023 Testament van de ziel

Nominaties

Longlist Gysbert Japicxpriis: 2015, *Op klompen troch de dessa*

Prijzen

Zilveren legpenning Lucas Ooms Fonds: 2007

Friese Anjer: 2023

Waardering

‘Hij is een groot bewonderaar van de Russische schrijver Konstantin Paustovski, ook een onverbeterlijke fromanticus die het verleden niet uit de weg gaat, bloemrijke taal niet schuwt en de indruk wekt zich aan de historische gebeurtenissen te houden, terwijl wat hij schrijft vaak aan de werkelijkheid ontleende fictie is. Zoals dat bij Speerstra ook het geval is: het verhaal is heilig, niet de werkelijkheid.’

(Bert Wagendorp, *De Volkskrant*, 4-3-2023)

‘In een rijke taal, waarbij hij altijd oog heeft voor betekenisvolle details, brengt Speerstra de heroïsche strijd tegen het lot en de vijand tot leven.’
(Jelle Krol over *The Comfort Bird*, *World Literature Today*)

‘Zoals je in Dylan Thomas’ poëzie altijd ondergrondse kolentreinen uit Wales hoort rommelen, klinkt in Speerstra’s meeslepende boek een onmiskenbare Friese ondertoon door.’
(*Vrij Nederland*, 2006)

‘*Het wrede paradijs* is een lijvig boek geworden dat ons veel meer heeft te bieden dan alleen een verzameling interessante anekdotes. Het groeide uit tot een sterk en bij tijd en wijle imponerend stuk documentaire journalistiek.’
(Jabik Veenbaas, *Leeuwarder Courant*)

‘Dit zijn dan eindelijk de verhalen van al diegenen voor wie Nederland te klein was, en je mond valt open, pagina na pagina. Wat een levens.’
(Geert Mak, *VPRO*)

Website:

www.hylkespeerstra.nl